

Szent István Egyetem, Állatorvos-tudományi Kar
Lovas-tanár (hippológus) és szervező szak

Természetes lóképzés alkalmazásának hatása problémás lovakra

Készítette: Hatvani Zalán

Témavezető: Lezsák Levente
SZIE ÁOTK, megbízott előadó

Budapest

2014

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
2. Szakirodalmi áttekintés	2
2.1. A természetes lóképzés története és a natural horsemanship „nagyjai”	2
2.2. A ló viselkedése	6
2.3. A ló érzékei	8
2.4. Idegrendszeri típusok	9
2.5. A természetes lóképzés alapelvei	9
3. Saját vizsgálatok anyaga és módszerei	11
3.1. A vizsgálatok alanyai	11
3.1.1. Ishara	11
3.1.2. Káró	12
3.2. Célkitűzések	14
3.3. Problémás lovak esetében alkalmazott módszerek	15
3.3.1. A kialakult problémák csoportosítása	15
3.3.2. A csatlakozás és követés	16
3.3.3. Érzéketlenítés (deszenzitizálás)	18
3.3.4. Nyomás-engedés	19
3.3.5. A büntetés	20
3.3.6. A foglalkozások során alkalmazott eszközök	20
4. Eredmények értékelése	21
5. Következtetések és javaslatok	30
6. Összefoglalás	32
7. Mellékletek	34
8. Szakirodalmi jegyzék	36
9. Ábrák jegyzéke	38
10. Köszönetnyilvánítás	39

1. Bevezetés

Egykor a ló az ember mindennapi életének része volt. Nélkülözhetetlen szerepet játszott a közlekedésben, a mezőgazdaságban, a harcászatban és az iparban. Az emberek nagy többsége éppen ezért nemcsak jól ismerte, de tudta hogyan kell gondozni, „használni” a lovat. Számukra nem okozott problémát a ló közelsége, az együttélés.

A jelenben a ló kiszorult az emberek mindennapjaiból. A felgyorsult világban átalakult az emberek életében betöltött szerepe.

A lovak jelentős hányadát ma sport-, szabadidős-, turisztikai célból tartják. Az ember tehát továbbra is keresi a ló társaságát, azonban napjainkban a legtöbb ember már nem él együtt a lóval. Éppen ezért sok ember számára feladat, hogy újra megismerje a lovat. Az emberek többsége ma nem tudja, hogy a ló természetéből fakadóan menekülő állat. A félelemre meneküléssel válaszol.

Azonban annak ellenére, hogy fő védekező eszköze a menekülés, rendkívül jól alkalmazkodik, gyorsan tanul, az ismeretlentől való félelmén helyes módszerrel hamar túljut, és semmit sem felejt (*MILLER, 2012*). Emlékezete csaknem tévedhetetlen, éppen ezért hagy mély nyomot benne a neki okozott fájdalom, amely gyakran az ismeretek hiányából, tudatlanságból származik, de előfordul, hogy egyesek lovaikat szándékosan bántalmazzák.

Ezek a lovak testi sérüléseik mellett, komoly mentális sérüléseket szenvednek, ahogy a köztudatban ismerik őket: problémás lóvá válnak. Ahhoz, hogy az ember és köztük lévő kapcsolat helyre állhasson, sokan sokféle módszert alkalmaznak. Ezek közül egy az erőszakmentes, természetes lókiképzés.

Munkám során ezen módszer alkalmazását és hatását kívánom bemutatni egy szándékosan bántalmazott és egy, a lovas/tulajdonos ismereteinek hiányából, tudatlanságából adódóan problémássá vált ló esetében.

2. Szakirodalmi áttekintés

A természetes lóképzés – avagy natural horsemanship- iránt az elmúlt két évtizedben különösen megnőtt az érdeklődés. Számos külföldi és hazai „horseman” próbálja átadni, megmutatni tudását és szakértelmét a lovas társadalom erre nyitott rétegének.

A natural horsemanship, az a módszer, amitől a „segítség” valóban láthatatlanná váltak, válnak és válhatnak. Ahol a lónak kell a középpontban állnia, tehát a ló „szemüvegén” keresztül kell a világot szemlélni. Ezért a természetesség kulcsa az a lóhoz állás, amikor az ember a lovakkal való foglalkozás terén csak és kizárólag a lovak etológiáját, viselkedés mechanizmusait alkalmazza és azt teljes mértékig be is tartja (MÉSZÁROS, 2004).

Más szóval tehát nem teszünk erőszakot a ló természetén. Megpróbálunk egy olyan képzési módszert használni, hogy a lóban meglévő természetet kivirágoztassuk. Ez egy olyan játszma legyen, amelyben mindkét fél nyertes (LEZSÁK, 2014).

2.1. A természetes lóképzés története és a natural horsemanship „nagyjai”

Sok ember számára rengeteg az újdonságnak tűnő információ, azonban a lóval való természetes bánásmód alkalmazása nagyon régre nyúlik vissza.

A valószínűsíthetően első fellelhető írásos dokumentáció - melyben a ló természetes viselkedését használták fel a képzéses során – Kr. e. 350. körülről származik *Xenophóntól*. Lovakkal való munkája során mindvégig olyan helyzet megteremtésére törekedett, amely a ló számára a lehető legkevésbé kényelmetlen. Alapelveinek a szelíd, szoktatáson alapuló idomítást tekintette. A kiképzés során a legjobb manipulációnak a jutalmazást tartotta. A felesleges büntetésektől, kényszerítéstől egyértelműen óva int, helyette a ló ismeretén és szeretetén alapuló finom, türelmes munkát javasolta.

Pluvinel (1594) volt az, aki először megfogalmazta azt, hogy a ló sokkal könnyedebb mozgásra, valamint nagyobb teljesítményre képes, ha örömmel dolgozik. Ezért arra törekedett, hogy a lovaglás során a ló és a lovas számára boldog együttműködést valósítson meg. Példának a ló természetes mozgását tekintette, amelyet a lovaglóművészet segítségével kívánt nemesebbé és kifejezőbbé tenni anélkül, hogy eredetiségétől megfosztotta volna (NAGY, 2009).

Az első „suttogó” az ír kovácmester, Daniel *Sullivan* (1810) volt. Módszeréről sajnálatos módon keveset tudunk. A legvadabb lóból egy éjszaka alatt képes volt nyugodt bárányt varázsolni. Titokban - egy pajtában - a közönség kizárásával dolgozott, akik meglesték csak annyit láttak, hogy igen közel hajolt a lovak fejéhez, füléhez ezért úgy gondolták suttoghat valamit.

Willis J. Powell volt az első, aki részletesen leírta módszerét, melyet Daniel Sullivan-tól tanult. Munkája során körkarámot használt, és mottójának a következőt tartotta: „oszlasd el a félelmet, építs bizalmat, tedd a dolgokat megszokottá” (SURJÁN, 2010).

John Solomon Rarey (1827) a ló idomítása során fontosnak tartotta, hogy az ismeretlen tárgyakkal való megismertetés közben ne csak közel engedjék, de hagyják a lovat, hogy megérintse az adott tárgyat. Fontosnak tartotta, hogy a kiképzés során az ember ne adjon okot a ló ijedelmére, ugyanis ez menekülésre készíteti, és visszaveti a lovas iránt érzett bizalmában. A különösen ellenszegülő lovaknál a büntetést illetően gyors és azonnali figyelmeztetést javasolt, az ostromozást, és verést mindenképpen károsnak tartotta. A szelídítés legfőbb eszközeként a ló fektetését alkalmazta, amely során a ló szembesülve saját tehetetlenségével, valamint az ember jóindulatával, megadta magát (NAGY, 2009).

Balassa Konstantin (1828) lovaglótiszt megfogalmazta, hogy a természetben kizárólag természetes eszközök vezetnek célra. Fontosnak tartotta a szemkontaktust, és ellenszegülés esetén a hátraléptetést, mint büntetést használta. Alkalmazta a nyomás gyakorlását, és ennek csökkentésével bírta rá a lovat az engedésre és engedelmességre. Könyvében óva int az erőszakos bánásmód hátrányos következményeitől. Hangsúlyozza, hogy a balesetek leggyakrabban a ló természetét nem figyelembe vevő viselkedésből, és a lovas képzetlenségéből adódnak. Leírta, hogy alapjában véve nincsenek rossz természetű lovak. A probléma forrása, a szaktudás hiánya, ennél fogva a lovas képtelen a ló értésére adni, mit kíván tőle, az pedig az okszerűtlen kommunikációnak köszönhetően válik ellenszegülővé (NAGY, 2009).

Tom Dorrance (1910-2003) Tanításaiban úgy fogalmaz, az ember feladata, hogy megtanulja a ló nyelvét, és azt használja fel a kommunikáció során. Úgy gondolta, az ember csak akkor értheti meg a ló viselkedését, ha a vele való foglalkozás során a ló érzéseiből indul ki. Ennek feltételeként a megfigyelést, emlékeztést és összehasonlítást tartja.

Jelentősebb elvei a következők: Gondolataink váljanak a ló gondolatává, érezzük azt, amit a ló érez és induljunk ki abból. A ló sohasem hibázik. Legyünk annyira szelídek, amennyire csak lehet, és annyira határozottak, amennyire szükséges. A helytelen legyen nehéz, a helyes pedig könnyű (DORRANCE, 1994).

Ray Hunt (1929-2009) nélkül Tom Dorrance tudása nem indított volna el forradalmat a lóhoz való hozzáállásban. Hunt szerint minden ló más, minden ember, minden nap más. Nem lehet olyan szabályokat adni, amiket ha betartunk, biztos, hogy ez vagy az következik be. Mottója „ A ki, mikor és hol kérdések határozzák meg a miértet, a mikort és a hogyan.” Mielőtt egy adott szituációban eldöntjük, hogy mit tegyünk minden tényezőt figyelembe kell venni, ami a helyzetre jellemző. Hunt alapvető tanácsa mindig az volt, hogy alkalmazkodjunk a helyzethez.

Pat Parelli (1954-) találta ki a natural horsemanship kifejezést és egy egész mozgalmat nevezett el vele. Olyan eszközt kívánt adni az emberek kezébe, amellyel hatékony, erőszakmentes kommunikációt tudnak kialakítani a lovakkal az erőszak, megfélemlítés és félelem helyett. Meglátásai szerint a megoldást a ló társas természete, és a csoport hierarchikus berendezése szolgálja. Úgy véli, munka során a legfontosabb a vezető szerepének betöltése. Parelli legnagyobb hozzájárulása a Természetes Ló és Lovas Kiképzés forradalmához, egyben öröksége is az úgynevezett Hét Játék, mely a Parelli által Savvy systemnek elnevezett három szintre osztható képzési módszer egy eleme. A Hét Játék egy olyan ló és ember közötti földi munka, amely a lovak egymás közötti kommunikációját hívat imitálni. A ló és ló közötti kommunikáció alapja, pedig nem más, mint testbeszéd, amelynek segítségével alakítják ki a lovak egymás közötti hierarchiájukat. (MOLNÁR, 2006; MÉSZÁROS, 2007.)

Robert M. Miller dr (1927-) állatorvos a lovak viselkedésének szakértője. A lovasok világszerte alkalmazzák a csikók bevésődései tulajdonságára alapozott idomítótechnikáját. Miller szerint a ló szándékai felismerhetők, még mielőtt valóra válna őket.

Monty Roberts (1935-) volt az, aki a legtöbb emberhez juttatta el elsőként szerte a világban azt, hogy másképp is lehet a lovakkal. A vad musztángokkal együtt töltött idő alatt megértette

a lovak egymás közötti „néma” kommunikációját, gesztus alapú beszédjüket, amelyet később „Equus” – nak nevezett el. Ez a lovaktól eltanult viselkedésmód lett alapja „Join-up” (csatlakozás, kapcsolódás) elnevezésű módszerének. A ló elindításának célját úgy határozza meg, a lényeg, hogy a ló lelki megrázkódtatások, és trauma nélkül fogadja el a nyeret, a lovast és a nyereg alatti munkát. Elméletének lényege, hogy a ló ösztönös, önkéntes társulási viselkedését használja fel az ember vezetői szerepének betöltése érdekében. Úgy gondolja, minden ló önálló individuummal rendelkezik, eltérő személyiségük, képességeik és érzékenységük van, épp úgy, ahogyan az embereknek. Emiatt fontos, hogy az ember figyelembe vegye, hogy nem lehet minden lóval egyformán bánni (MÉSZÁROS, 2007).

Klaus Ferdinand Hempfling (1957-) napjaink egyik legsikeresebb és legelismertebb természetes lóképzője. Elve, hogy a lovas legyen annyira felkészült, hogy a lónak csupán a lovas súlypontjának változtatásával és finom lábsegítségekkel elegendő legyen instrukciót adni. A zablát és a szárat csak finom instrukciók közvetítésére használjuk (PATAKY, 2014). Hempfling meglátása, hogy a tér és a mozgás uralása, illetve az energiaforrások (táplálék) birtoklása a legfontosabb eszközök a kezünkben ahhoz, hogy az erőszakmentes képzési módszert alkalmazni tudjuk (HEMPFLING, 2001).

Ahogy a világ számos országában, természetesen hazánkban is számos „horseman” tevékenykedik. Közülük is kiemelném **Sárffy Tamást**, **Mészáros Gyulát** és **Pataky Katát**.

Sárffy Tamás (1953-) alap gondolata, hogy megtanítsa a lóval való helyes, ló számára érthető kommunikációt, és ezt az idomítás javára fordítva úgy használja fel, hogy a ló figyelmét, érdeklődését és munkakedvét felkeltve az magától kezdeményezzen együttműködést, valamint a feladatokat saját indíttatásából, és ne külső kényszerítés hatására végezze el. Az egész kiképzés ezen képesség fejlesztéséről szól, azaz a ló önkéntességének kialakításáról. Legfontosabb tanácsai türelemre, következetességre, fokozatosságra intenek. Lovaglás során a legfőbb dolog a figyelem, gondolkodás és koncentráció, valamint a jutalmazás eszközének alkalmazása. A kényszerítéstől, és a sürgetéstől hasonlóan a már említett mesterekhez, ő is óva int.

Mészáros Gyula (1970-) szerint a lóval kétféleképpen lehet foglalkozni; természetesen, vagy nem. Kihangsúlyozza, hogy a természetes bánásmód nem szakág függő. Képzései a lovasoknak szólnak, az embert tanítják. Az emberi hozzáállás az, ami elsősorban változtatásra szorul. Az embernek mindaddig problémája lesz a lóval, ameddig meg nem ismeri a ló természetét, és meg nem tanul a ló számára érthető módon kapcsolatot teremteni. Az egyetlen megoldásnak a lovak etológiájának megismerését tartja. Mivel a ló viselkedése, öröklött ösztönös tulajdonságai nem változtak az évek során, ezáltal biztos alapnak tekinthetők, ahhoz kell az embernek a vele való bánáskor igazodnia (NAGY, 2009).

Pataky Kata (1977-) az erőszakmentes lóképzés és bánásmód Monty Roberts által kidolgozott képzésének első magyar, okleveles oktatója. Mottója, hogy „egy lovasember számára nincs nagyobb élmény, mint a lovakkal való hatékony kommunikáció. Ha az ember képes olvasni a lovak testbeszédéből és saját jelrendszerükkel szólni a lovakhoz, akkor megszűnnek a feloldhatatlannak hitt akadályok” (PATAKY, 2010).

Abban valamennyi természetes lóképzéssel foglalkozó szakember egyetért, hogy ahhoz, hogy megértsük a lovak viselkedését tisztában kell lennünk belső tulajdonságaikkal. Ahhoz, hogy megfelelően tudjunk kommunikálni velük, meg kell értenünk társas viselkedésüket, jelrendszerüket, és lehetőség szerint ezeket kell alkalmaznunk a velük való munka során.

2.2. A ló viselkedése

Robert M. Miller állatorvos tíz meghatározó, veleszületett viselkedési tényezőt írt le, mely öröklött tulajdonságok meghatározzák, hogy az egyed, hogyan reagál környezetére, hogyan reagál az edzésre, milyen lovasával, ápolójával, felvezetőjével kialakított kapcsolata. A tíz tulajdonság a DNS-sel kivétel nélkül öröklődik tovább, egymással szorosan összekapcsolódó anatómiai, fiziológiai és viselkedésbeli jellemzőket is tartalmaz.

1. **A menekülés:** anatómiai, fiziológiai és viselkedésbeli szempontból a ló egy sprinter. Természetes környezetét és ellenségeit tekintve a gyors menekülés az egyetlen túlélési esélye.
2. **Érzékelés:** a túlélés végett a zsákmányállatnak sokkal érzékenyebbnek kell lennie, mint a ragadozóknak. A ló olyan zsákmányállat, amely állandóan azzal a tudattal él,

hogy ragadozó ellensége megeszi. Arra van programozva, hogy veszélyt észlelve azonnal meneküljön.

3. **Reakcióidő**: a háziasított állatfajok közül a lónak van a legrövidebb reakcióideje. Még emberként nem is észleltük az ingert, melyre a ló már válaszreakciót ad.
4. **Gyors megnyugvás**: a félelmet kiváltó inger után a ló rendkívül gyorsan megnyugtatható. Számára ez létszükséglet, hiszen nem töltheti egész életét eszeveszett rohangálásban, menekülésben, mert nem maradna ideje enni, inni, pihenni és utódot nemzeni.
5. **Tanulás**: a ló tanulási képessége rendkívüli. Amit egyszer megtanul, többé sohasem felejt el. Ha az első élményt diszkomfort helyett inkább komfort váltja fel, a ló a jövőben mindig tudni fogja, és elfogadóbb lesz, ha hasonló helyzetbe kerül.
6. **Emlékezet**: a ló emlékezete csaknem tévedhetetlen. A tapasztaltakat a menekülés szükségessége alapján kategorizálja.
7. **Rangsor**: a háziasított állatok közül a ló fogadja el a legkönnyebben rangsorbeli helyét. A ló menekülő, ménésben (rangsorban) élő állat lévén irányító egyedre bízta magát, ami megmutatja a menekülés idejét és irányát. Megfelelő módon (ez a módszer nem az ember számára, hanem a ló számára természetes) a domináns egyedek is irányíthatók.
8. **A mozgás szabályozása**: a ló rangsorbeli helyét társai mozgásának irányításával alakítja ki: Annál a fajnál, ahol a menekülés életet vagy halált jelent, teljesen egyértelmű, hogy a rangsorbeli pozíció a mozgás szabályozásával érhető el. Minden lovassport szakág alapja a ló mozgásának szabályozása. A ló akkor fogadja el dominanciánkat, ha korlátozzuk mozgásában, vagy éppen akkor készítjük mozgásra, ha nem akar mozogni.
9. **Testbeszéd**: az alárendeltséget és az engedelmisséget minden faj ösztönösen testbeszéddel fejezi ki. A lovak alig észrevehetően közlik engedelmisségüket.
10. **Teljes fejlettség**: a ló születés utáni idegrendszere teljesen fejlett. Mint zsákmányállatnak gyorsan fel kell ismernie a veszélyt és tudnia kell menekülni (MILLER, 2012).

2.3. A ló érzekei

A lónak, mint zsákmányállatnak életben maradása érdekében érzékenyebbnek kell lennie, mint a ragadozóknak. Az embernek, mint ragadozónak el kell fogadnia, a ló rendkívüli érzékenységét ahhoz, hogy együttműködhessen vele.

A lónak az emberhez hasonlóan öt érzeke van:

1. **Látás:** 360° ból 340°-ot lát, de nem azonos módon. Maga előtt, kb. 3-4 m távolságtól látja a legjobb képet, mert az a terület egyidejűleg, mindkét szem látómezejébe beleesik. A jobb és baloldalon csak egy-egy szemmel érzékelnek. A ló háta mögött található egy nem túl széles holttér, és ilyen található közvetlenül az orra előtt is (NOVOTNI, 2011). Térlátásuk kevésbé fejlett, és nem képes érzékelni a mélységet. Nem látnak annyiféle színt, mint az ember, kitűnően látnak viszont szürkületben.
2. **Tapintás:** a ló egész testével képes tapintva érzékelni. Bőrük számos idegvégződést tartalmaz, melyek más-más típusú ingerekre reagálnak. A fejükön lévő bőr különösen érzékeny, szemük, orruk és ajkaik környékén speciális, erős szálú érzékelő szőrök találhatók.
3. **Hallásuk** kitűnő, füleiket egymástól függetlenül is akár a vízszintes síkban 180°-ban is képesek körbemozgatni. 55 Hz és 33,5 kHz frekvenciatartományban érzékelik a hangokat.
4. **Ízlelés:** ízérzékelésük kiterjed mind a 4 alap ízre: sós, savanyú, édes és keserű. Táplálkozás közben többek között a növények íze alapján válogatnak.
5. **Szaglás:** segíti a lovat a táplálék kiválasztásában, ragadozók elkerülésében, a társas kapcsolatok kialakításában és fenntartásban. Másodlagos szaglószerük a Jakobson –féle szerv, melynek fő funkciója a fajtársak illatanyagainak, szex-feromonjainak érzékelése, esetenként új illatok analízálása (NAGY, 2013).

A ló viselkedése megértésének záloga, hogy az ő szemszögéből érzékeljük a világot. A ló világa az érzekein alapszik. A ló mindig komfortot és biztonságot keres. Ha veszélyt észlel, saját maga védelme érdekében menekül. Önmagától a ló hosszú ideig nem tűri a diszkomfortot. Ha a lovat mindig kényelmetlen és veszélyes helyzetekbe kényszerítjük, állandóan csak a menekülésen fog gondolkodni. A ló másféle módon észleli a világot, mint az ember, ezért viselkedésének megértése végett nekünk kell tudnunk, hogy mit várunk el tőle (MILLER, 2012).

2.4. Idegrendszeri típusok

Az ember környezetében élő ló viselkedési, idegrendszeri típusát négy csoportba sorolják, ami a velük való munka során jelent eltéréseket.

- *szangvinikus típus*: ez az egyik legszerencsésebb jellem: nyugodt, kiegyensúlyozott, barátságos, érdeklődő, jó munkakészségű, élénk, de ugyanakkor könnyen kezelhető állat.
- *kolerikus típus*: ezek az állatok is élénkek, nagy teljesítményre is képesek, de ugyanakkor nehezen kezelhetők, hajlamosak az ellenszegülésre, s „vannak önálló gondolataik” a ló-lovas kapcsolatát illetően.
- *flegmatikus típus*: ezek a lovak nyugodtak, nem sok minden hozza izgalomba őket. Lassú mozgásúak, és nem hajlamosak túlerőltetni magukat.
- *melankolikus típus*: bár nyugodtak, de nagyon könnyen ellenszegülnek, munkakészségük nagyon rossz, megbízhatatlanok, nehéz velük szót érteni. Jellemző rájuk a gyakori ellenszegülés (DALLOS, 2008; NOVOTNI, 2011).

2.5. A természetes lókiképzés alapelvei

Miért is van/lenne elengedhetetlen szükségünk a természetes képzésre:

1. Segít visszatérni a természethez, így a lovunkhoz.
2. Segít megérteni őket.
3. Türelmet és alázatot tanulunk.
4. Megtanuljuk azt, hogy a lovunk legyen a legfontosabb és nem az elért eredmények.

Felvetődik az a kérdés, hogy milyen eszközöket is tud adni ehhez a természetes képzés? Először is megtanítt az alapvető igazságra, hogy az ember egy ragadozó élőlény, a ló pedig egy menekülő állat és ebből fakad az összes konfliktusunk is, hiszen nekik teljesen mások a kommunikációs eszközeik, társadalmi felépítésük, mint nekünk (PARELLI, 2003; HORVÁTH, 2008)

A természetes lóképzéssel foglalkozó szakemberek munkásságának alapján a főbb alapelvek a következőkben foglalhatók össze:

- **fokozatos, szokatáson alapuló és következetes munka**, mely igazodik a ló egyedi vérmérsékletéhez, természetéhez
- **dominancia** megléte a lóval való kapcsolat során, hogy az ember képes legyen az irányításra és az utasítások elfogadtatására
- **bizalom**, hiszen a ló engedelmissége nagymértékben függ bizalmasságától
- **figyelem** a ló és a lovas részéről egyaránt, hiszen a kommunikáció elengedhetetlen feltétele
- **kommunikáció** ló és lovas között.

3. Saját vizsgálatok anyaga és módszerei

Munkámban a természetes lóképzés során használt alapelvek alkalmazását és hatásait kívánom bemutatni egy szándékosan bántalmazott és egy, a lovas/tulajdonos ismereteinek hiányából, tudatlanságából adódóan problémássá vált ló esetében.

Ahhoz azonban, hogy megértsük az általam vizsgált lovak miért váltak problémássá, miben mutatkozik/mutatkozott meg szokványostól eltérő viselkedésük, tudni kell honnan indultak és hogyan jutottak idáig.

3.1. A vizsgálatok alanyai

3.1.1. *Ishara*

A sötétpej 7 éves angol telivér kanca Impower néven született Lengyelországban. Két éves korában került Ausztriába, itt történt nyereg alatti képzése is. Az osztrák család kihasználatlanság miatt értékesítette a lovat, aki 2013 szeptemberében került Magyarországra, ahol új tulajdonosa a 6 hónapja csak legelőn álló kancát, szőrén kezdte el lovagolni. Megfigyelte, hogy a ló ápolásnál rendszerint sunyít, füleit hátracsapja, megpróbálja gondozóját megharapni. Lóra szállásnál megpróbál ellépni a lovas alól.

3 hónap elteltével a lótulajdonos elfoglaltságai miatt, a régi ismeretség okán nekünk ajándékozta a kancát. Ishara így 2013 decemberében került hozzánk (7.1. melléklet).

A kicsit túlkondicionált, de élénk tekintetű és figyelmes kancával néhány nap elteltével próbáltunk meg először együtt dolgozni. Megfigyeltük, hogy ápolásnál nyeregtájék pucolásakor sunyít, hátracsíp. Rajta azonban külsérelmi nyomot, feltörésből adódó sérülést nem találtunk. Marja, háta nyomásra nem volt érzékeny. Nyergeléskor és a lovas felszállásakor toporgott, igyekezett a lovas alól kilépni, azonban felszállás után nyugodtan, problémamentesen viselkedett. Könnyen irányíthatónak, jól lovagolhatónak mutatkozott.

A következő öt alkalommal az ápolás-nyergelés-felszállás körüli problémák változatlanul jelen voltak, a nyereg alatti munka azonban problémamentesnek mutatkozott. Másnapra a kanca marja megduzzadt, fájdalmas tapintatúvá vált, rajta szörkopás, hámsérülés azonban nem volt.

Az állatorvos marsipoly gyanúsnak diagnosztizálta. A gyanú sajnálatos módon beigazolódott, hiszen a sipoly néhány nap elteltével magától megnyílt és kifakadt.

Az állatorvossal folytatott konzultációk és szakirodalmi kutatás alapján a marsipoly a következőképpen definiálható.

A *marsipoly* lovak marján szerszám- v. nyeregtörés okozta sorozatos zúzódások folytán fejlődött alagútszerű menetek együttese, melyek külső nyílásából gennyes váladék szivárog. Egyes esetekben kisebb-nagyobb (esetleg több) nyílás marad vissza, amelyből tartósan, illetve ismétlődően gennyes váladék ürül. Ez a gennyes sipoly mélyen a bőr alá, sokszor egészen valamely háti csigolya tövisnyúlványáig érhet. Ez egy gyenge vérellátottságú terület, ahol szövetelhalás következik be. A gennyes sipolyok nem járnak általános tünetekkel, úgynevezett “nyugalmi állapotban” nehezen vagy egyáltalán nem diagnosztizálhatók. Megszüntetése, gyógykezelése a sipoly egész hosszában való feltárásával és az összes elhalt vagy erre gyanús szövetrészek eltávolításával kizárólag műtéti úton lehetséges (HORVÁTH, 2003).

Isharánál a problémát valószínűsíthetően a korábbi tulajdonos ismereteinek hiányából, tudatlanságából adódóan sorozatosan alkalmazott nyereg általi feltörés okozhatta. Mivel a ló hozzánk kerülése előtt 9 hónapig nem volt nyereg alatt lovagolva, sipolya tünetmentes volt. A marsipoly diagnosztizálása után vált egyértelművé, hogy a kialakult rossz szokások hátterében a sorozatos feltörések okozta fájdalom áll.

Az állatorvos javaslatára tehát a műtét mellett döntöttünk. Isharát március közepén, állva bódítás mellett az állatorvos megműtötte, a tömlőszerű sipolyt és az elhalt szöveteket eltávolította, antibiotikumos kúráját megkezdte.

3.1.2. Káró

A sötétpej 10 éves herélt múltját elég sok homály fedi, egy biztos, kemény évek állnak mögötte.

Kárót és 12 társát 2010. márciusában kobozta el a XVI. kerületi Önkormányzat, nem megfelelő állattartás és állatkínzás miatt, egyben megtették a tulajdonos elleni feljelentést. A lovak mocsokban, balesetveszélyes karámban, borzalmas körülmények között éltek. A mének (köztük Káró is) folyamatosan lekötve álltak, nyakukon a kötél helye egy életre nyomot hagyott. A lovakat bántalmazták, kováccsal soha nem találkoztak. A fizikai sérülések mellett, komoly mentális sérüléseik voltak (7.2. melléklet).

A lovak a bírósági eljárás lezárásáig, mint bűnjelek a Bottyán Equus Ló- és Kutyaotthon Alapítványnál kerültek elhelyezésre. Az Alapítvány segítette a teljesen elvadult

lovak befogásában, elszállításában. Kárót csak bódítva sikerült a lószállítóra felrakni, vezetőszáron nem lehetett vezetni, fejét féltette, sunyított, első lábaival támadóan csapott.

Káró és társai Órbottyánba kerültek az Alapítványhoz, ahol a két mén egy-egy 4x4-es boxba helyezték el. Gondozói elmondása alapján a ló kezelhetetlen és igencsak agresszív volt, tartott minden emberi közeledéstől. Az Alapítvány ember és hely hiányában sajnos nem tudta karámban elhelyezni, külön foglakozni vele, de az ott töltött 2 és fél év során fizikai állapotán rengeteget javítottak. Helyrehozták a patáit, kezelték a sérüléseit, de mindezeket csak bódított állapotban tudták véghezvinni. A két mén mindennapi ellátását többnyire ugyanaz a gondozó végezte, de Káró az ott töltött idő alatt vele is bizalmatlan maradt. A takarmányozás és almozás során elfogadta a gondozó jelenlétét, azonban kikötni, lábait felvenni továbbra sem lehetett, fejét féltette, ápoláskor füleit hátracsapta, harapni próbált.

2012. október 26-án született jogerős ítélet az ügyben, miszerint a volt tulajdonos nem kaphatja vissza az állatokat, azok tulajdonjoga a Magyar Államra száll. A Magyar Állam azonban nem kívánta a lovakat tovább tartani, így a bíróság felkérte a Bottyán Equus Alapítványt, hogy 2012. december 31-ig segítsen örökbe adni a lovakat, ellenkező esetben azok kiirtásra kerülnek.

2012. október végén hatalmasat robbant a hír a facebookon, és a hazai médiában egyaránt, miszerint a 13 elkobzott lóra a határidő lejárta után kiirtás vár. Sürgősen örökbefogadókat kerestek számukra.

Így kerültünk mi is Órbottyánba. A XVI. kerületi kobzott lovak többsége (kancák, heréltek és már itt született csikók) a legelőn voltak, szocializálódtak, oda lehetett menni hozzájuk, meg lehetett érinteni őket. A két mén - Káró és Betyár - volt külön boxban elhelyezve. Mindkettő a bokszt leghátsó sarkában állt, próbált minél messzebb húzódni az őket körülvevő felhajtástól, a zajtól, a feléjük nyúló ember kezektől.

Az örökbefogadásra jelentkezők az Alapítvány munkatársaival történt személyes beszélgetések után adhatták le kérésüket azzal kapcsolatban, melyik lovat/lovakat fogadnák örökbe. Mi Betyár és Káró nevét írtuk fel.

Végül közel 800 „jelentkező” közül választotta ki az Alapítvány azt a 13 embert, akiket érdemesnek talált arra, hogy a teljesen képzetlen, a múltjuk miatt az átlagnál bizalmatlanabb, többnyire viselkedészavaros lovakat örökbe fogadhassa.

Károhoz minket választottak.

2012. december 21-én mentünk érte Órbottyánba. Ugyanúgy, mint amikor először láttuk a bokszt hátsó végébe húzódott, a füleivel élénken figyelt ránk, de a szemeiben ott volt a félelem. Aki látott már ijedt lovat, tudja milyen, amikor a szeme fehérje jobban kilátszik a

szokottnál, az ornyílásai kitágulnak, a fülei előre szegeződnek. Káró így nézett ránk. Amikor mellé léptünk hátracsapta a füleit, és ránk fordult.

Mivel a korábbi tulajdonosa rendszeresen bántalmazta a fejét, nem tűnt egyszerűnek a feladat, hogy kötőféket cseréljünk rajta, majd felvezessük a lószállítóra.

Végül a kötőféket több mint fél óra után sikerült felhelyezni rá. Az Alapítvány munkatársaival közösen úgy döntöttünk a ló biztonságos, és sérülésmentes utánfutóra rakásához és szállításához (közel 200 km) a lovat bódítani szükséges.

Így különösebb problémák nélkül megoldottuk hozzánk költözését. A lószállítóról levezetve karamba került. Ahhoz, hogy szükség esetén megfogható legyen a kötőféket és a feltekert vezetőszárat a lovon hagytuk (**7.3. melléklet**).

Az első napok az új helyen, nem teltek zökkenőmentesen. Terveink szerint a mén napközben karámban, éjjel boxban lett volna elhelyezve, azonban Káró nemcsak bizalmatlan volt, hanem a közeledésre ágaskodással vagy meneküléssel válaszolt, amikor meg tudtuk fogni és próbáltuk vezetni, megtorpant és próbálta kitépni magát a kezünkből. Az istállóba és a boxba való bevezetési próbálkozásainkkor ellenszegült és felágaskodott. Így az első hetet végül a karámban töltötte.

Néhány hét elteltével, elfogadott minket annyira, hogy fokozott figyelem mellett a boxba be tudtuk vezetni, így az éjszakákat bent, a nappalokat a karámban töltötte. Amikor bementünk hozzá már odajött, azonban amikor az érzékeny területeket (hát, mar, nyak, fej) érintettük hátracsapott füllel, ellépett tőlünk. A has és horpasztájék felé nem engedett nyúlni. A hirtelen tett mozdulatokra fejfelcsapással és meneküléssel válaszolt. Lábaik nem engedte felvenni, körmölését csak bódított állapotban tudta a kovács elvégezni.

Szocializációja azért volt különösen nehéz, mert csődörként nem lehetett a ménesbe leengedni. Mivel az Alapítvány által kötelezve lettünk rá, hogy hat hónapon belül ivartalanítsuk, áprilisban az állatorvos kiherélte. Ezután egy tágas karámban három kancával lett elhelyezve, majd ősztől választási méncsikókkal került egy csoportba. Úgy döntöttünk, hogy egy év olyan nyugalmat biztosítunk számára, ahol feladata nem más, mint lónak lenni: beilleszkedni egy csoportba, megtalálni a rangsorban a helyét.

3.2. Célkitűzések

Ishara esetében céloom az volt, hogy a ló marsipolyának műtéti kezelése után a mar és háttájék ápolását, valamint a nyeregbe való felszállást állja. Mindezt úgy, hogy az eddig felvett rossz szokásokat (fej felkapás, fül hátracsapás, hátracsipés, lovas alól kilépés) elhagyja.

Káró esetében célom az volt, hogy teljes testfelületének ápolása, lábainak felvétele körmöléshez, és fejének kantározása a ló félelméből adódóan kialakult problémák (menekülés, fej felcsapása, láb elrántása) megjelenése nélkül is lehetséges legyen.

3.3. A problémás lovak esetében alkalmazott módszerek

Azzal minden természetes lóképzéssel foglalkozó szakember egyetért, hogy előre megírt foratókönyv nem létezik, főleg nem problémás lovak esetében. A bántalmazott vagy fizikai fájdalmat átélt lovak reakciói egy-egy helyzetben eltérhetnek problémamentes társaik által adott válaszreakcióktól.

A velük való munka során azonban ugyanúgy eltéréseket okoz az, hogy melyikük mely idegrendszeri típusba sorolható.

Vizsgálataim alanyait a természetes lóképzés módszerének alkalmazása előtt a *kolerikus típus*ba soroltam. Ezek az állatok élénkek, nagy teljesítményre is képesek, de ugyanakkor nehezen kezelhetők, hajlamosak az ellenszegülésre, s „vannak önálló gondolataik” a ló-lovas kapcsolatát illetően.

3.3.1. A kialakult problémák csoportosítása

Vizsgálatom alanyai kapcsán - a náluk tapasztalt nehézségek alapján - 3 megoldandó problémakört vázoltam fel.

A fejét féltő ló

A fejét féltő lovak jelentős része, olyan állat, melyeket emberek bántalmaztak. Ez általában azt jelenti, hogy a ló fejére, vagy a fej környékére kézzel ütést mértek. Azonban pálcák, ostorok, kötelek, és pipák is gyakran válnak fegyverré, amelyekkel elérhetjük, hogy a ló féltse a fejét. A fejét féltő ló hajlamos elhúzni, felkapni a fejét, amikor hirtelen mozdulatot észlel. Fülei és/vagy orra megérintése gyakran lehetetlen. Ahhoz, hogy ezzel a nehézséggel sikeresen megküzdjünk, el kell érnünk a lónál, hogy bízzon a vele dolgozó emberekben. Káró is ezek közé a lovak közé tartozik.

Egyetlen ló sem születik úgy, hogy félti a fejét, de ezt a testrészüket ösztönösen védik. Ha bántalmazás éri ezt a területet, hamarosan a legtöbb fej körüli hirtelen mozdulat főbiás reakciót vált ki náluk. A fejét féltő ló a saját és a vele foglalkozók életét is megnehezíti. Ha nem tűri a fej körüli mozdulatokat, érintéseket, akkor nehezen lehet megfogni, kantározni,

általában foglalkozni vele. A türelmetlen bánásmód tovább ront a helyzeten, és ha fájdalomhoz kapcsolódik, főbiává növekedhet. Másrészt a fejét féltő ló nagyon veszélyessé válhat. Vadul dobálhatja a fejét, hogy elkerülje a vélt veszélyt, vagy felágaskodhat és kivághat, hogy védje magát (ROBERTS, 2002).

A lábait féltő ló

Lovakkal foglalkozó szakemberek – lovas edzők, kovácsok, állatorvosok gyakran találkoznak azzal a problémával, hogy a ló lábait nem lehet megérinteni, lehetetlen megkörmölni, rosszabb esetben pedig felvenni sem lehet. Ez a probléma gyakran olyannyira elfajul, hogy a lovat már csak nyugtatóval lehet körmölni, de még úgy is nehéz. Káró esetében a fejféltés mellett ezzel a problémával is foglalkozni kellett.

Teljesen természetes, hogy a lovak ösztönösen féltik a lábaikat, hiszen lábaik épsége a túlélésük szempontjából kulcsfontosságú. Mint minden mást, a lábak félelem nélküli feladását is meg kell tanítanunk nekik (PATAKY, 2011).

A hátát féltő és felszálláskor ellépő ló

A felszálláskor ellépő lovak gyakran jelentenek veszélyt lovasukra, és önmagukra is. Sok oka lehet a kérdéses viselkedés kialakulásának. Akár egy hátsérülés is kiválthatja, még ha már meg is gyógyult, mert a fájdalom emléke gyakran jelentkezik ilyen magatartásban (ROBERTS, 2002). Mint az Ishara esetében az előzményekből kiderült, a kancánál a hátféltést, és a felszálláskor ellépést a sorozatos rosszul nyergelések miatt kialakult marsipoly okozta.

3.3.2. A csatlakozás és követés

A fent említett problémák megszüntetéséhez fontos újraépítenünk az ilyen félős vagy főbiás lovak bizalmát. Erre a csatlakozás és követés az egyik módszer. Munkám során első lépésként Ishara és Káró esetében is Monty Roberts és Klaus Ferdinand Hempfling által alkalmazott módszerek kombinációját használtam.

A csatlakozás közös nyelven történő kommunikációs folyamat, amely bizalomban gyökerező kapcsolatot alakít ki. Erőszakmentesnek és önként vállaltnak kell lennie, és csak akkor valósul meg, ha mindkét fél készséggel vesz részt benne. Ahhoz, hogy megvalósítsuk a csatlakozást, be kell lépünk a ló világába, meg kell figyelünk szükségleteit, állapotát, valamint a társadalmi berendezkedését irányító szabályokat. Meg kell tanulnunk értelmezni és használni a nyelvüket, hiszen ők nem tudják megtanulni a miénket (ROBERTS, 2002).

Klaus Ferdinand Hempfling – a Monty Roberts által preferált körkarámmal szemben – lovakkal való munkáját változatos méretű négyszögletes karámban, vagy akár a ló territóriumának tekinthető legelőn végzi.

A lovakkal való foglalkozásokat mi is egyrészt a legelőn, másrészt a karámban végeztük.

Hempfling módszerének lényege egyrészt a tér (karám, legelő), másrészt a mozgás uralása. Mindemellett fontosnak tartja az energiaforrások (mint táplálék) birtoklását. Képzése kétirányú. Egyik oldalról megtartja a komfortzónájában a lovat és igyekszik ezen komfortzóna határait egyre inkább kitágítani. Másik oldalról bizonyos helyzetekben tudatosan kibillenteti a lovat ebből a komfortzónából. A jó természetes lókiképző ezt a két módszert együttesen alkalmazza, és éles helyzetben tudja dominanciáját nyomatékosítani (HEMPFLING, 2001; LEZSÁK, 2014).

A foglalkozások első lépéseként a lovat bevezetjük a karámba, elengedjük a lovat, és hagyjuk (kb 10-15 percet), hogy birtokba vegye a területet. Visszatérve a karámba magunkkal viszünk egy ostort is. Tekintetünket a ló szemére szegezve, vállunkat kihúzva, amikor már az állat mögött vagyunk, illetve amikor menekülni kezd (amelyik előbb következik be), a lovat elhajtjuk magunktól. Tudomására hozzuk, hogy elfogadjuk, hogy a menekülés mellett döntött. Állandó nyomás alatt tartjuk, miközben agresszívnek kell mutatnunk magunkat: a tekintetünket a szemébe fúrjuk, és a vállunk tengelye pedig mindig merőleges a köztünk és a ló feje között húzott képzeletbeli egyenesre. A bal kézre haladó ló esetében ostort fogó jobb karunkat széttárva tartjuk (az ostorral nem érünk a lóhoz, az mint kezünk meghosszabbítása funkcionál, és a ló elhajtására szolgál) melyet a ló ragadozóinak tekint, és általában kint marad a karám szélén, tőlünk a lehető legtávolabb. Ilyenkor kell fokozott figyelmet fordítanunk a ló által felénk kommunikált jelekre.

Négy gesztus van, amit kívánatos célnak tartunk. Az első a ló füleit érinti. A hozzánk közel eső fülét ránk szegezi, miközben a külső oldali fül továbbra is állandó mozgással fürkészi a környezetét. A következő momentum, hogy a ló eltávolodik a karám falától, és egyre szűkíti a kört. Ilyenkor a nyaka általában befelé hajlik, így sokkal intenzívebben tud figyelni ránk. A ló nem akar tovább távolodni, szeretne mindkét fél számára hasznos megállapodást kötni.

A harmadik és negyedik gesztus gyakran más sorrendben jelentkezik. Valószínűleg elkezd nyalogatni, rágcsálni és a nyelvét is kidugja a fogai közt. A végső áhított gesztus a fej leengedése. Ilyenkor úgy lépked a ló, hogy a feje csak pár cm-re van a talajtól. Gyakran tarkóban is enged, hogy szinkronba kerüljön a lépésével, olyan mintha bólogatna. A fül felénk fordítása a tisztelet jele, és ugyanezt jelenti a közeledés is. A nyalogatással és a rágcsálással a

ló azt mondja: "Menekülő állat vagyok, de eszem, tehát nem félek tőled." A fej lehajtásának is megvan a maga jelentése: "Ha hajlandó lennél újra megbeszélni a helyzetet, én engedném, hogy te vezesd a tárgyalást."

Ha idáig eljutottunk, úgy fordulunk, hogy a ló irányával megegyező irányban haladjunk, de egyik vállunk már a ló feje felé mutat. Belépünk az egyensúlypontja elé, tekintetünket lefelé és a lótól elvisszük. Ettől általában megáll, és befelé azaz felénk pillant. Ekkor passzív testhelyzetet veszünk fel: tekintetünk lefelé irányul, vállainkat ellazítjuk, és 45°-os szöveget zárunk be a ló tengelyével. Ez egyfajta invitálás a számára, hogy odajöjjön hozzánk, vagy legalább nézzen felénk, és hagyja abba a visszavonulást. Ha ekkor máris odajön hozzánk, az tökéletes! Ha csak megáll és felénk fordul, de nem indul el felénk, akkor, íveket vagy félköröket leírva újra közeledünk hozzá. Amennyiben ekkor menekülni kezd, úgy folytatjuk az előrenyomulást még néhány körön keresztül, aztán megismételjük az invitálást. Közeledés közben ügyelünk rá, hogy a vállunk tengelye 45°-os szögben álljon a ló hossz tengelyéhez képest, ami azt jelenti, hogy lényegében háttal állunk neki. Ekkor magától el kell indulnia felénk, és odajönni hozzánk. Ez a csatlakozás.

Ilyenkor jutalmazásként megsimogatjuk a két szeme közti területet, majd a fej további pontjait. Ezután következik az érzékeny területek érintése (hát, mar, nyak), majd a has alsó részei és a horpasztájék.

Következő lépésként hátat fordítva az állatnak, elkezdünk lépésben eltávolodni a lótól. Ezzel mintegy felkínálva a helyzetet, amelyben a ló egyértelműen kifejezheti, hogy velünk akar maradni, és követi mozdulatainkat, ez a követés (HEMPFLING, 2001; ROBERTS, 2002).

3.3.3. *Érzéketlenítés (deszenzitizálás)*

A lovakat a természet úgy alkotta meg, hogy minden ismeretlenre az első reakciójuk a menekülés kell, hogy legyen. Ha nem ez lenne bennük ösztönösen, akkor nem éltek volna túl sokmillió évet. Az is igaz azonban, hogy mivel a lovak igyekeznek megőrizni a fű adta kevés energiájukat és csak akkor elhasználni azt, amikor életveszélyes helyzetbe kerülnek, nagyon hamar hozzászoknak, érzéketlenné válnak a legkülönbözőbb zajok, tárgyak, érintések iránt, ha azok következetesen nem bizonyulnak veszélyesnek.

Ezt is a természet rendezte így, hiszen ha mindig csak menekülnének minden zajtól, tárgytól, akkor szinte meg sem állnának. A lovakat szinte minden ingerrel szemben lehet érzéketleníteni türelemmel, következetességgel, és erőszakmentesen. Ha ló fájdalmas

büntetést kap, amiért megijed valamitől, akkor még inkább azt erősítjük meg benne, hogy van oka félni, hiszen fájdalom érte (PATAKY, 2010).

A potenciálisan félelmet keltő ingert a lóval két módon fogadtathatjuk el. Egyrészt a ráárasztás (elárasztás, flooding) módszerével, amikor az elmenekülés megakadályozására kis területre zárt (futószáron, vezetőszar tartott) lóra, a félelmet keltő ingerrel mindaddig nyomást gyakorolunk, míg az teljesen el nem fogadja azt. Az elárasztás során fontos, hogy ne hagyjuk abba túl hamar, hiszen, ha az állat még menekülni akart, akkor a menekülési ösztönét erősítjük meg.

A másik módszer a fokozatosság technikája. Ez lassabb, sokkal több ideig tart, mint ráárasztás. Azonban, ha a ló, amellyel foglalkozunk visszautasító és félős viselkedésű, az elárasztó módszerrel könnyen sérülést okozhatunk a lónak, és saját magunknak is. Sokkal biztonságosabb és eredményesebb a fokozatos megnyugtató módszerének alkalmazása.

Az érzéketlenítés, akkor sikeres, amikor a ló már nem reagál az ingerre, nem fél tőle, figyelmen kívül hagyja. A lovak nagyon gyorsan tanulnak, soha semmit nem felejtnek el, de következtetni csak csekély mértékben tudnak. Ezért a bal szem által már tolerált ingerhez a jobb szemet is hozzá kell szoktatni, tehát minden foglalkozást mindkét oldalról el kell végezni a lóval (MILLER, 2012).

3.3.4. Nyomás-engedés

A nyomás-engedés működési mechanizmusa a ló etológiai megfigyelésein alapszik, mely szerint a ménesben ezen az elven tanítja a vezér kanca az engedetlen fiatal egyedeket, ill. az anyakanca szintén így neveli csikóját. A nyomást fokozatosan növeli mindaddig, amíg megfelelő válaszreakció érkezik, ekkor a nyomást megszünteti, amiből a csikó megtanulja, hogy mit is vár tőle a kanca az adott helyzetben.

A gyakorlatban fokozódó nyomásnöveléssel dolgozunk, a legkisebb nyomástól haladva addig a pillanatig tartjuk a nyomást, amíg lovunk a kívánt reakciót nem mutatja, ekkor azonnali engedéssel jutalmazunk (nyomás megszüntetése).

A nyomás-engedés két részre osztható, egyrészt lelki, amikor gondolatunkkal, szemkontaktussal, testmozdulatainkkal gyakorolunk nyomást a lóra. Másrészt fizikai, amikor érintéssel, konkrét fizikai kontaktust létesítünk a lóval. Minden esetben a legfontosabb a fokozatosság elvének betartása (HEMPFLING, 2001; MÉSZÁROS, 2012).

A lovakkal végzett foglalkozások során a fej és nyak leengedtetésére a nyomás-engedés módszerét alkalmaztuk.

3.3.5. A büntetés

A büntetés eszköze a hátraléptetés. A ló növényevő menekülő állat, amely számára a legtermészetellenesebb és megalázóbb mozgás a hátrafelé lépés.

Amennyiben lovunk ellenkezik, figyelmetlen, át akarja venni az irányító szerepet, akkor jön a figyelmeztetés, a fenyítés, azaz a hátraléptetés (BALASSA, 1828; DALLOS, 2008).

A kényelem-kényelmetlenség fogalma a ménesi viselkedésre vezethető vissza, amikor ugyanis a ménest veszélyeztető egyed a ménes vezetője „kizárja” a ménesen kívülre, a kizárt egyed védtelenebbé válik a ragadozókkal szemben (kényelmetlen helyzet), újratárgyalást kér, azaz behódol, engedelmességet tanúsít, visszaengedtetik a ménesbe (kényelmi helyzet). Ezt a viselkedési mechanizmust szintén fel tudjuk „előnyyszerzésre” használni lovunknál. A nemkívánatos dolgokat kényelmetlenné tesszük lovunk számára, a kívánt helyzeteket pedig kényelmessé (HEMPFLING, 2001; MÉSZÁROS, 2012).

A lovakkal való földről történő foglalkozások során büntetésként a hátraléptetést használtuk, illetve a ló kényelmetlen helyzetbe hozására az ún. malom került alkalmazásra. A malom során a vezetőszáron tartott lovat úgy forgatjuk el magunk körül, hogy a vezetőszarat röviden megtartva a lovat folyamatosan körbe forgatjuk, ezzel kizökkentjük komfort zónájából (LEZSÁK, 2014).

3.3.6. A foglalkozások során alkalmazott eszközök

- csomózott kötőfék (**1. a) ábra**), amely kialakítása folytán a ló számára könnyebben érezhetőbbé válnak a nyomás-engedés során kapott utasítások
- nem biztonsági karabinerrel ellátott, hosszú vezetőszar (2,5-3 m) (**1. b) ábra**)
- hosszú pálca és/vagy ostor, mely kezünk meghosszabbításaként szolgál, véletlenül sem a büntetés, fenyítés eszköze (**1. c) ábra**)

1. ábra A foglalkozások során alkalmazott eszközök

a)

b)

c)

4. Eredmények értékelése

Isharával a műtétet követő két hónapos legelőn töltött rehabilitációja után kezdtünk el újból foglalkozni. A műtét előtt a mar és háttájék érintésére adott reakciói (fej felkapás, fül hátracsapás, hátracsípés) eleinte még tapasztalhatók voltak, azonban pár hét után fokozatosan megszűntek, így ápoláskor és nyergeléskor már nem mutatkozott probléma. A felszálláskor való ellépés, lovas alól kifarolás azonban továbbra is gond maradt.

Káró a legelőn töltött időszak alatt szocializálódott, beilleszkedett a ménesbe, megtalálta a rangsorban a helyét. Az egy év számára biztosított nyugalom után fokozatosan el kezdtünk vele foglalkozni. Először a vezetősárhoz szoktattuk hozzá, így könnyen vezethető lett, ápolásnál, etetésnél állta a kikötést. Az érzékenyebb területek (hát, mar, nyak, láb) ápolását és mellső lábainak felvételét engedte, a hátsó lábak érintésére ellépéssel reagált és fejféltése is megmaradt. Egy sajnálatos mellső lábsérülés okán, az állatorvosi kezelések és vizsgálatok procedúrái (patakutató fogóval történt vizsgálat, érzéketlenítések injekcióval) következtében a mellső lábak felvételét újra nem engedte.

A fentebb leírt okok alapján úgy döntöttem, hogy a lovak további eredményes kezeléséhez célszerű egy a természetes ló kiképzésben tapasztalt szakember segítségét igénybe venni.

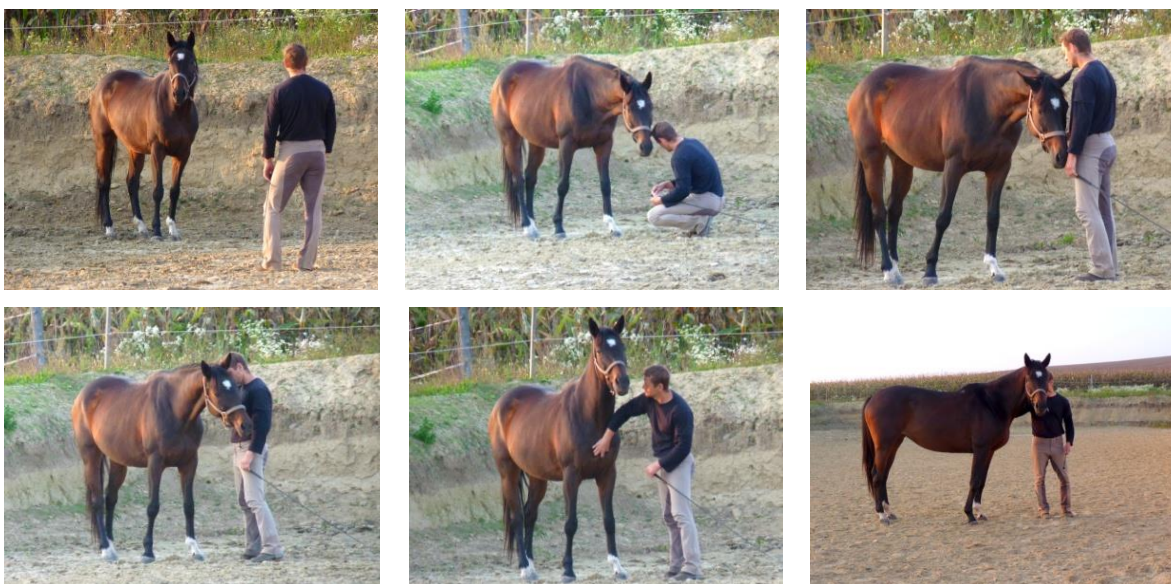
Isharával és Káróval hat napot töltöttünk – konzulensemnél – Lezsák Leventénél. A foglalkozásokat ő végezte a lovakkal, hiszen problémás lovak esetében még inkább kiemelten fontos a természetes lókiképzés során használt testbeszéd pontos közvetítése. Egy-egy félreérthető, vagy pontatlanul adott jel vagy utasítás ilyen lovak számára, egy pillanat alatt képes a pengeélen táncoló bizalmat és kialakult irányító pozíciót lerombolni.

Első foglalkozás

Kárót csak bódított állapotban tudtuk a helyszínre szállítani, így az érkezés utáni első foglalkozást Isharával kezdte el Lezsák Levente. A kancát egy 30x40 m-es karámba helyeztük, ahol kapott időt (kb. 15 percet) arra, hogy szabadon mozoghasson, szokja új környezetét. Majd Levente bement hozzá és elkezdtek az első foglalkozást. A cél az volt, hogy elfogadja a ló Leventét vezetőjének. Ezt úgy érte el, hogy Leventének kellett az eddig a ló által birtokolt teret uralni. Ehhez a ló mozgását irányította a testbeszédével és a kezében lévő ostor segítségével. Eleinte ez egy játszma volt, azért hogy a lovat a karám azon pontján tartsa, ahol ő szeretné. Majd ezt követően a karám egyik sarkába kényszerítette és ott tartotta mindaddig, míg Ishara el nem kezdte azokat a jeleket (rágcsálás, nyalogatás, fej lehajtása) alkalmazni, melyek azt jelezték elfogadja Őt társának, majd vezetőjének és hajlandó együttműködni vele. Ezután Ishara szép lassan közeledett Leventéhez, és létrejött a fizikai kontaktus (csatlakozás) közöttük. Levente először a ló a homlokát, majd a (ragadozók által is támadott érzékeny részeket) nyak-hát-szügy-has tájékát simogatta végig. Mindezt többször, nyugodt, de határozott mozdulatokkal. A kanca ezután követte Őt a karámban, és figyelte mozdulatait, mind megálláskor, mind elinduláskor (2. ábra).

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy kialakult Levente irányító pozíciója.

2. ábra Ishara az első foglalkozás alkalmával

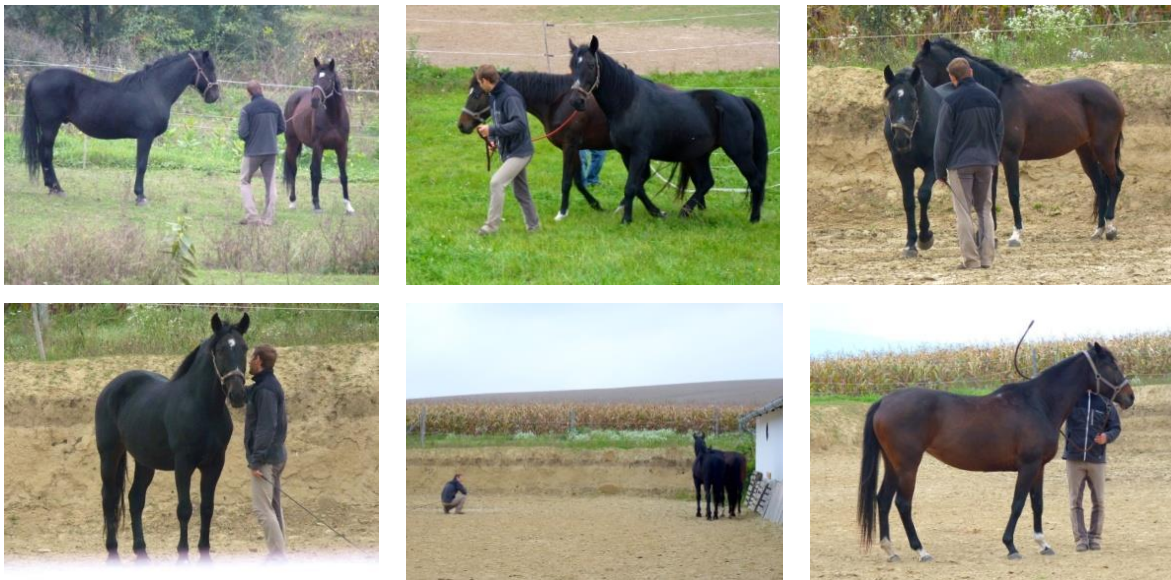
Második foglalkozás

A mai tevékenység a legelőn kezdődött, ahol a két problémás ló együtt lett elhelyezve. Levente a napi foglalkozás első lépéseként a legelőn (a lovak territóriumán) szeretne volna, ha a kanca az előző napi munka során tapasztaltakhoz hasonlóan elfogadja őt irányítónak és együtt átmehetnek a karámba tovább dolgozni. Azonban Ishara többször is elmenekült, így újra kellett tárgyalni a szerepeket. Témavezetőm elhajtotta magától a lovakat, majd amikor azok hajlandóak voltak a csatlakozásra mindkettőt hasonló módon végigsimogatta. Érintette a fej homlok részét, majd a nyak, hát, szügy és hastájékot is. Előzetes terveink alapján a két lóval külön-külön történt volna munka, azonban a legelőn a lovak reakciói és viselkedése alapján úgy döntött együtt kísérli meg a mai foglalkozást. A két ló tehát együtt került át a karámba. Itt ugyanúgy, mint az előző nap, illetve a legelőn is a tér uralása, és a vezető pozíció kialakítása volt az elsődleges cél. Leginkább azért, hogy Káróban is kialakuljon a bizalom és elfogadás Levente irányába. Eleinte Ishara ugyanolyan jól reagált a jelzésekre, mint első alkalommal, és Káró volt az, akinél több időre volt szükség ahhoz, hogy együttműködjön. Azonban attól kezdve, hogy Káró csatlakozott, Ishara elutasítóbbá, kevésbé együttműködőbbé vált. Káró meglepően könnyedén, és figyelemmel vette a kapott utasításokat. Megkezdte vele a konkrét problémák (a fej és lábféltés) célirányos kezelést. A kötőfékre csatolt vezetősár segítségével végig érintette a ló számára érzékeny fej tájékát. Végig simogatta a füleit, a szemeket, a homlokát, a nyaki részt teljes hosszában. Mindezt a finom érintő mozdulatoktól a vezetősár erőteljesebb végighúzásáig, gyakorlatilag deszenzitizálta a lovat. Mindezt a mellső lábknál is végrehajtotta. Az egész folyamatot Káró rendkívül jól viselte, ellenállásnak, ellenszegülésnek és félelemnek nem mutatta jelét. A foglalkozás további részében folyamatosan követte Leventét, még akkor is amikor Levente figyelme már Ishara érdeklődésének felkeltésére irányult.

A továbbiakban Isharánál ugyanígy célirányosan a probléma (hát féltés) kezelését kísérte meg. A kötőfék és a vezetősár felhelyezése után, a Kárónál is alkalmazott finom simogató kézmozdulatoktól a vezetősárral történő erőteljesebb érintésig próbálta a mar és hát tájékának érzéketlenítését. A kanca már a finomabb érintéseknél is fej felkapással és fülei hátracsapásával reagált. Ezt Levente hátraléptetéssel büntette, melyet a foglalkozás során még egyszer meg kellett ismételnie. Ezután csak a mar és háttájék finomabb simogatását és átkarolását végezte Levente, melynél Ishara már nem kapta fel a fejét, azonban a füleit néhányszor továbbra is hátracsapta (**3. ábra**).

A foglalkozás végén megállapítottuk, hogy Káróval a vártnál hatékonyabban sikerült együttműködni. Isharával azonban a mai munka során nehezebben tudtunk együtt dolgozni, mint az első foglalkozás alkalmával.

3. ábra Káró és Ishara a második foglalkozáson

Harmadik foglalkozás

A mai közös munka az előző foglalkozáshoz hasonlóan szintén a legelőn kezdődött. Itt mindkét ló készségesnek mutatkozott és pár lépés elhajtás után, Levente felé fordultak, csatlakoztak hozzá. A továbbiakban a karámban folyt a munka, ahol Levente Isharával kötőfék nélkül, Káróval kötőfékkel dolgozott. Itt Káró azonnal elismerte konzulensem dominanciáját, Ishara viszont nem akart együttműködni. A kanca viselkedése Káronál is éreztette hatását. Ishara testbeszédével befolyásolta, irányította Károt, éreztette vezető pozícióját, amelyből olyannyira nem engedett, hogy végül kettejükkel külön-külön kellett foglalkozni a karámon belül. Levente elválasztotta őket, Isharát a karám egyik sarkába terelte és Káróval kezdett el együtt dolgozni. Innentől Káró figyelmes, és együttműködő lett, elfogadta Levente irányító szerepét. A herélnél az előző alkalomhoz hasonlóan a fej és az érzékeny testtájak érintését, simogatását, majd érzéketlenítését végezte először kézzel, majd a kötőfékre csatolt vezetősár segítségével. A ló mindezt nyugodtan, teljes bizalommal állta. Következő lépésként a nyomás-engedés fizikai módszerét alkalmazta. A feladat célja a nyak és a fej leengedtetése volt, melyet úgy ért el, hogy a ló bal oldalán állva a jobb kezével a ló tarkóját nyomva, bal kezével a kötőfékre csatolt szár enyhe húzásával nyomást gyakorolt a lóra mindaddig, míg az nem engedett. Abban a pillanatban, amint a ló együttműködése

jeleként engedett, a nyomást megszüntette. Ezt több alkalommal megismételve elérte azt, hogy a ló lent tartotta a fejét akkor is, amikor a kötőféket levette róla, majd visszahelyezte. Mindezt a ló készségesen állta. Ezután Kárót visszahelyeztük a legelőre, Levente pedig Isharával kezdett el foglalkozni.

A kancával majdnem két órán át ment a játszma a tér uralásáért és a vezető pozícióért. Mire Ishara nagyon lassan kezdett engedni, és közeledni konzulensem felé, elismerve Leventét társaként, de nem feltétlen vezetőként. Ekkor Levente is közeledett a lóhoz, majd felhelyezte rá a kötőféket és felcsatolta a vezetőszarat. Először ezen vezetve és egy ostor segítségével próbálta uralni a teret és irányítani a kanca mozgását. Ezt elérve az előző foglalkozáshoz hasonlóan elkezdte a kanca problémájának - hátféltés és ellépés - célirányos kezelését a hát és mar tájék finom mozdulatokkal való simogatásával, majd kézzel és vezetőszárral való érzéketlenítésével. Most Ishara készségesen állta, fej felkapás és fül hátracsapás nélkül.

Megállapítottuk, hogy Káro rendkívül érdeklődő és nyitott a közös munka iránt, így a mai foglalkozás alkalmával nagyot léptünk előre a kitűzött céljaink felé.

Ishara mai hozzáállásáról elmondható, hogy nehezen volt rávehető az együttműködésre, nehezen engedett vezető pozíciójából (**4. ábra**).

4. ábra Káro és Ishara a harmadik foglalkozáson

Negyedik foglalkozás

A mai közös munka is az előző foglalkozásokhoz hasonlóan a legelőn kezdődött. Mindkét ló készségesnek mutatkozott és pár lépés elhajtás után, Levente felé fordultak és csatlakoztak hozzá. Levente az egyéni foglalkozás mellett döntött, így csak Kárót vezette át a karámba, Ishara a legelőn maradt.

Káróról most a foglalkozás kezdetén levette a kötőféket. A karámban szinte csak ismétlődő jelleggel a tér uralásán volt a hangsúly, de Káró itt is azonnal csatlakozott konzulensemhez, elismerve vezető pozícióját.

Ezután rátért a fej féltés célirányos kezelésére és felhelyezte rá a csomózott kötőféket és a vezetőszarat, melyek segítségével a fej és a nyak leengedtetését ismételte át a lóval, a nyomás-engedés módszerével. Káró erre azonnal reagált, és végrehajtotta a kért feladatokat, így közvetlen ezután rátért a száj környékének (pitty és szájszeglet) deszenzitizálására. Az egész felsőajak és orr rész tenyérrel való eleinte finom simogatásával, majd egyre erősebb már majdhogynem dörzsölésével, érzéketlenítette ezt a részt. Ezt természetesen mindaddig ismétlődött, míg Káró nyugodtan, ellenszegülés nélkül nem állta. Ezután áttért a szájszeglet deszenzitizálására. A ló mellett állva, a ló fejét leengedtetve, mindkét oldalról egyszerre ujjait a ló szájába helyezve, a szájszegletet finoman felfelé húzva, masszírozva próbálta rábírní a lovat szájtevékenységének beindítására. Nagy figyelmet kellett arra fordítani, hogy a szájszegletbe helyezett ujjak masszírozó és húzó hatása, ne lefelé a nyelvgyökbe hasson, hanem felfelé, mert az itt található idegek, így stimulálják a rágóizmokat, melyek hatására beindul a szájtevékenység. A nyelvgyök irányába ható erők, pont az ellenkező hatást váltják ki, mint amely a célunk volt. Ennek tudatában, és a feladat pontos elvégzése ellenére is rendkívül nehezen indult meg a szájtevékenysége, mert fogait összeszorította. De az inger folyamatos fenntartásával sikerült elérni a célt.

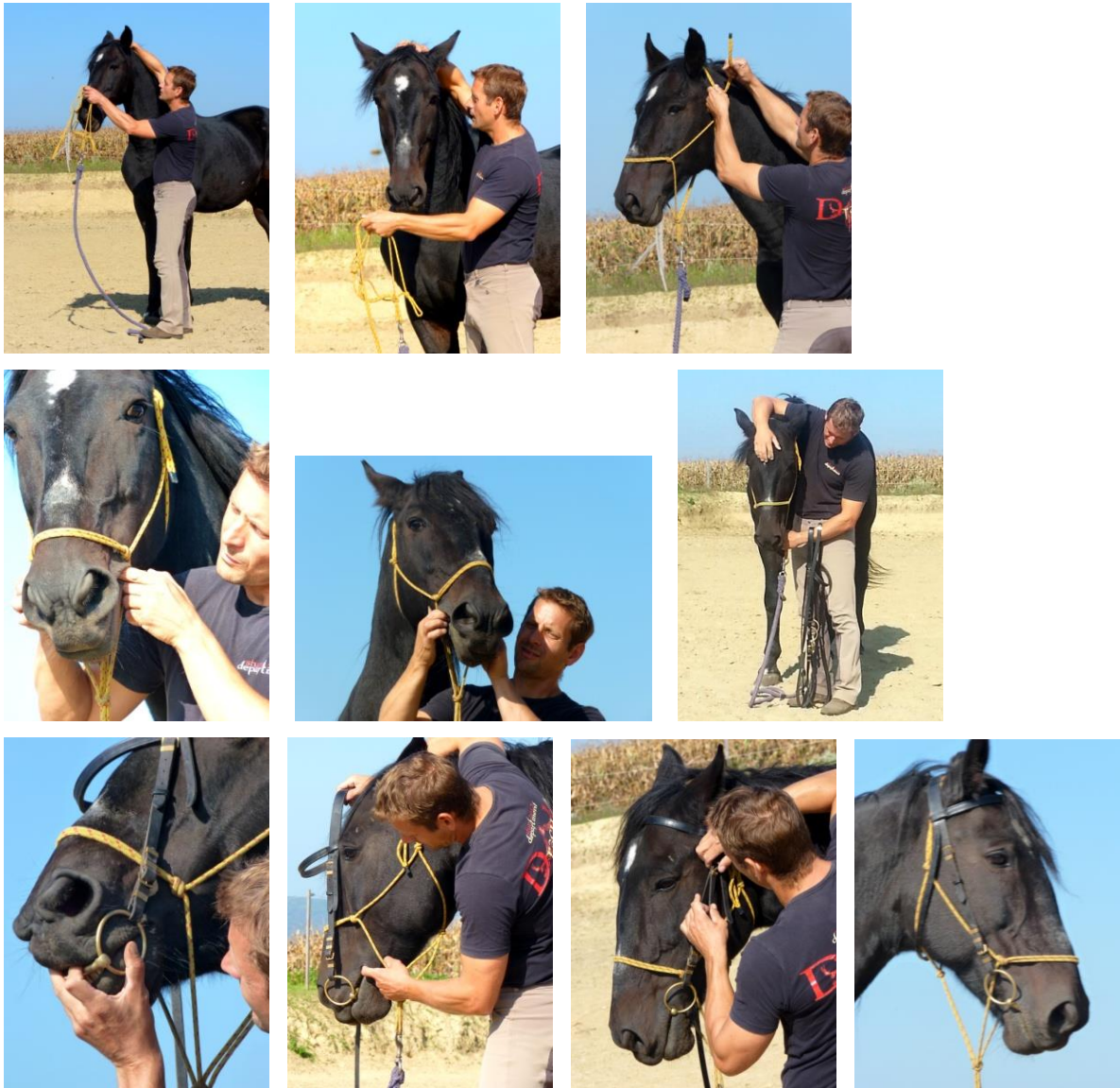
Következő lépésként a kantár és a zabla elfogadtatása volt a feladat. Ehhez egy száraz és orzó nélküli, csikózablával ellátott kantárt használtunk, mellyel először végig simogatta Levente a ló fejét, majd ráakasztotta Káró füleire, hogy szokja a kantár súlyát, a zabla csörgését. Többszöri próbálkozás ellenére Káró nem volt hajlandó a zablát a szájába venni, fogait összeszorította, fejét felkapta. Ezért az egyik pofaszíjat lekapcsolta a zabláról, és a zablakarikán át dugva az ujjait, a szájszeglet először egy, majd kétoldali masszírozásával próbálta a lóval bevetetni a zablát. Mivel Káró ezekre a próbálkozásokra is fej felcsapással válaszolt, ezért a deszenzitizálás ráarasztásos módszerét alkalmazva, addig tartotta a zablát a ló fogaihoz érintve, míg a fej rángatását abba nem hagyta. Ezt dicséret és simogatás követte.

Amikor a feladatot újra meg szeretne volna vele ismételtetni, a ló ismét fej felcsapással, illetve már ellépéssel is reagált, ezért a büntetés egyik eszközét, a malmot alkalmazta, hogy újból elfogadja Levente jelzéseit, utasításait. Káró kétszeri ellenszegülése, így a malom kétszeri alkalmazása után, Levente újból lekérte a fejét, ujjait a zablakarikán átdugva, a szájszögletet masszírozva be tudta adni a zablát a ló szájába. Ezt dicséret és simogatás követte, mely után megpróbálta levenni a kantárt a ló fejről. A feladat közel olyan nehézségűnek mutatkozott, mint a felhelyezése. Káró füleiről a kantárt minden gond nélkül levette, azonban a ló a zablát nem akarta elengedni, fogait szorosra zárta. Csak a szájszöglet ismételt ingerlésével volt erre hajlandó. A továbbiakban még háromszor kantározta fel Kárót. Minden alkalommal egyre könnyebben fogadta el mind a zabla szájba helyezését, mind kiadását. A harmadik kísérlet után már magától elengedte a zablát a ló. Az utolsó (számban 4.) felkantározás után jutalomként zablával a szájában meglegeltette a lovat.

A mai foglalkozás Káróval lényegesen hosszabb volt mint az eddigiek, viszont türelemmel a kitűzött célt elértük, így eredményesnek mondható (**5. ábra**).

Isharával a karámban Levente folytatni kívánta a hátféltés és lovas alól kilépés kezelését. A cél a nyereg felhelyezése és a felszállás lett volna, azonban ezt megelőzően erőteljesen végignyomkodta a ló marját és környékét, ekkor Ishara fájdalomra utaló reakciót mutatott (hátát behúzta), ezért Levente úgy döntött, hogy az eddigi foglalkozásokat felfüggesztve, nem folytatjuk tovább a munkát.

5. ábra Káró a negyedik foglalkozáson

Ötödik foglalkozás

Ishara tegnapi reakciói (fájdalom gyanúja) miatt, a mai foglalkozás csak Káróra szorítkozott.

A tevékenység újra a legelőn kezdődött, ahol Káró megint készségesnek mutatkozott, és szinte rögtön csatlakozott Leventéhez. A karámba átvezetve mintegy ismétlő jelleggel a vezető pozíció elfogadtatása volt a cél, Káró itt is szinte azonnal elismerte konzulensem dominanciáját. Témavezetőm a lovon a csomózott kötőféket és a vezetőszarat rajtahagyta. Első lépésként megpróbálkozott a kantár felhelyezésével, Káró szinte azonnal elfogadta a zablát. Ezután Levente áttért a lábfelvétel körüli problémák kezelésére. Először az egész testét végig simogatta a lónak, nyaktól a faráig, érintve az érzékeny területeket is, Káró mellső és hátsó lábait is probléma nélkül végig tudta simítani a kezével. Mivel a kézzel történő érintést

és simítást a ló ellenszegülés nélkül állta, úgy döntött megpróbálja felvenni a mellső lábakat. Ehhez segítő személyzetként megkért engem, hogy a vezetőszarat megfogjam. Elsőként a bal mellső lábbal kezdte, melynek felvétele gond nélkül megtörtént. A ló dicsérete után (simogatás, szóbeli dicséret), a jobb mellső láb felvétele következett. Káró itt is ugyanilyen készségesnek mutatkozott. Ezt is simogatás és dicséret követte. Mindkét mellső láb felemelését megismételte, most már hosszabb ideig megtartva őket. A pata környékét mintegy érzéketlenül, többször megütögette a talpi felületet, körmölést imitálva. A ló a feladat ideje alatt mindvégig nyugodt, és együttműködő volt.

A hátsó lábaknál nagyobb elővigyázatossággal végeztük el a felvételt. Káró két alkalommal ellépett a láb felkérésére. Mindkét alkalmat hátraleptetéssel büntettem, mert én voltam az a személy, aki a kötőféket és a vezetőszarat fogta. Ezután a bal hátsó lábát Levente fel tudta venni. Azzal, hogy hosszabb ideig megtartsa egyenlőre nem is próbálkozott. A láb lerakását követően természetesen ezt is dicséret követte.

A jobb hátsó lábával is megkíséreltük ugyanezt. Káró reakciói az előzőekhez hasonlóak voltak. Ellépett Leventétől, és felvétel után azonnal kirántotta a lábát a kezéből. A többszöri ellenszegülést hátraleptetéssel büntettük. Negyedik alkalommal már sikerült anélkül felvenni a lónak ezt a lábát is, hogy kirántotta volna azt konzulensem kezéből. A ló dicsérete után, mind a négy láb egyszeri rövid ideig tartó felemelésével megismételte a gyakorlatot. A mellső lábaknál mindez úgy történt, hogy a lovat segítő személyként már nem fogtam. Elmondhatjuk, hogy Káróval a mai napi munka - az előzőekhez hasonlóan – eredményes zárult (**6. ábra**).

6. ábra Káró az ötödik foglalkozáson

5. Következtetések és javaslatok

Káró a - Bottyán Equus Alapítványtól örökbefogadott - bántalmazott ló, hozzánk kerülésekor rendkívül bizalmatlan, a hirtelen tett mozdulatokra meneküléssel válaszoló, komoly problémákkal (fej és lábféltés) terhelt mén volt.

A természetes lóképzés során alkalmazott módszerek (csatlakozás és követés, érzéketlenítés, nyomás-engedés alkalmazása, büntetesként: kényelmetlen helyzetbe hozás-hátraléptetés) segítségével sikerült egy olyan bizalmi kapcsolatot kialakítani a lóval, ahol Káró elismerve rangsorbeli pozícióját, elfogadta az irányítást, és nyitottan, együttműködően lehetett vele dolgozni.

Mindössze négy foglalkozás alatt a fejét féltő, zablát teljesen elutasító lovat fel lehetett kantározni. A korábban csak bódítva körmölhető, lábait elkapó ló mind a négy lábát rövid ideig úgy meg lehetett tartani, hogy az az állatból semmilyen ellenszegülést nem váltott ki.

Korábbi viselkedése alapján Kárót a kolerikus idegrendszeri csoportba soroltam, azonban az általa mutatott együttműködő-, és munka készség kapcsán megállapítottam, hogy inkább szangvinikus típus.

Összességében megállapítható, hogy Káró esetében az erőszakmentes, természetes lóképzés alkalmazása jó döntésnek bizonyult. A ló bizalmának kiépítésével, és Levente irányításával egy új úton indulhatott el. Természetesen a közös munka itt nem ért véget. További közös foglalkozásainkat - témavezetőm javaslatainak figyelembe vételével - otthon folytatjuk. Céлом a dolgozatomban leírt módszerek további alkalmazásával elérni, hogy Káró lábait hosszabb ideig is meg tudjam tartani felvett állapotban, körmöléshez ne kelljen elbódítani. További cél hogy a ló probléma nélkül nyergelhető és lovagolható legyen.

Ishara a marsipoly következtében komoly problémákkal (hátféltés, lovas alól kilépés) került hozzánk.

A természetes lóképzés során alkalmazott módszerekkel (csatlakozás és követés, érzéketlenítés, nyomás-engedés alkalmazása, büntetesként: kényelmetlen helyzetbe hozás-hátraléptetés) a kevésbé együttműködő, vezető pozíciójából nehezebben engedő kancánál is sikerült a bizalmi kapcsolat kialakítása. Azonban minden foglalkozás alkalmával újra és újra el kellett vele fogadtatni konzulensem dominanciáját. Mindezek ellenére - a vele végzett három foglalkozás során - sikerült hátféltéséből adódó fejfelkapásán és fülhátracsapásán javítani.

Isharát a természetes lóképzés alkalmazása előtt szintén a kolerikus csoportba soroltam. A kanca véleményem szerint jelenleg is ide tartozik. Az egyértelműen megállapítható, hogy

Ishara munkakészsége gyengébb, mint Káróé. Élénk, ellenszegülésre hajlamosabb típus. Lényegesen több foglalkozást igényel az alkalmazott módszerekkel történő képzése, ahhoz, hogy látványos eredményeket érhessünk el vele. Természetesen képzése itt nem ér véget, miután orvosi diagnosztikája megtörténik, közös foglalkozásainkat otthon folytatjuk.

Mindezek alapján megállapítottam, hogy a természetes lókiképzés során alkalmazott módszerek hatékonyak lehetnek problémás lovak kezelésére. Előre megírt forgatókönyv azonban nincs. A foglalkozásokat mindig az adott ló igényeinek figyelembevételével kell kialakítani. Érdeemes szem előtt tartani azt, hogy a ló mely idegrendszeri csoportba sorolható, hiszen a velük való munka során ez eltérést eredményezhet.

A lovak bármilyen módszerrel való képzése egy folyamat, melyben a kitűzött célokat a fokozatosság elvének betartása mellett, türelemmel kell elérnünk.

6. Összefoglalás

A lovak emlékezete csaknem tévedhetetlen, éppen ezért hagy mély nyomot bennük a nekik okozott fájdalom, amely gyakran az ismeretek hiányából, tudatlanságból származik, de előfordul, hogy egyesek lovaikat szándékosan bántalmazzák.

Ezek a lovak testi sérüléseik mellett, komoly mentális sérüléseket szenvednek, ahogy a köztudatban ismerik őket: problémás lóvá válnak. Ahhoz, hogy az ember és köztük lévő kapcsolat helyre állhasson, sokan sokféle módszert alkalmaznak. Ezek közül egy az erőszakmentes, természetes lóképzés.

Szakedolgozatomban két ló esetében vizsgáltam azt, hogy a természetes lóképzés módszerével milyen változást lehet elérni a két ló viselkedésében.

Egyikük – Káró – egy hosszú időn át, szándékosan bántalmazott ló volt. Hozzánk kerülésekor nemcsak bizalmatlan volt, hanem a közeledésre ágaskodással vagy meneküléssel válaszolt, feje-, has-, és horpasztájéka felé nem engedett nyúlni. A hirtelen tett mozdulatokra fejfelcsapással és meneküléssel válaszolt. Lábat nem engedte felvenni, körmölését csak bódított állapotban tudta a kovács elvégezni. A herélését követő pihenő időszak, és a ménesbe helyezés sokat változtatott a lovon: szocializálódott és kezelhetőbb lett. Lábat azonban továbbra sem engedte felvenni, kantározni nem lehetett.

A konzulensemnél – Lezsák Leventénél – töltött hat nap és mindössze négy alkalommal történt foglalkozások alatt Káró mindvégig nyitottan, érdeklődően állt a munkához. A foglalkozások során elismerte Levente vezető pozícióját, és irányító szerepét. A természetes lóképzés során alkalmazott módszerekkel (csatlakozás és követés, érzéketlenítés, nyomás-engedés alkalmazása, büntetésként: kényelmetlen helyzetbe hozás-hátraleptetés) az általam kitűzött célokat sikerült elérni. A ló teljes testfelületének ápolása, lábainak felvétele, és fejének kantározása a ló félelméből adódóan kialakult problémák (menekülés, fej felcsapása, láb elrántása) megjelenése nélkül is lehetségessé vált.

A másik ló – Ishara - korábbi tulajdonosának ismeretei hiányából adódóan marsipollyal került hozzánk. A kanca a műtétet követő rehabilitáció után is féltette a hátát, ápoláskor füleit hátracsapta, csípett. A nyeregbe való felszálláskor toporgott, igyekezett a lovas alól kilépni.

A konzulensemnél töltött időszak alatt kezdetben nyitottabban, majd kevesebb együttműködést mutatva (nehezen engedve vezető pozíciójából) állt a foglalkozásokhoz. A

természetes lókiképzés során alkalmazott módszerekkel az általam kitűzött célok egy részét sikerült csak elérni (hátának ápolását fej felkapása és fül hátracsapása nélkül állta). Sajnos a negyedik foglalkozás alkalmával - amikor a ló hátára helyezett nyeregbe való fellépést szerettük volna problémamentessé tenni – témavezetőm hátfájásra utaló jeleket (a ló homorítva behúzta a hátát) tapasztalt, így a tervezett munkát vele abbahagytuk.

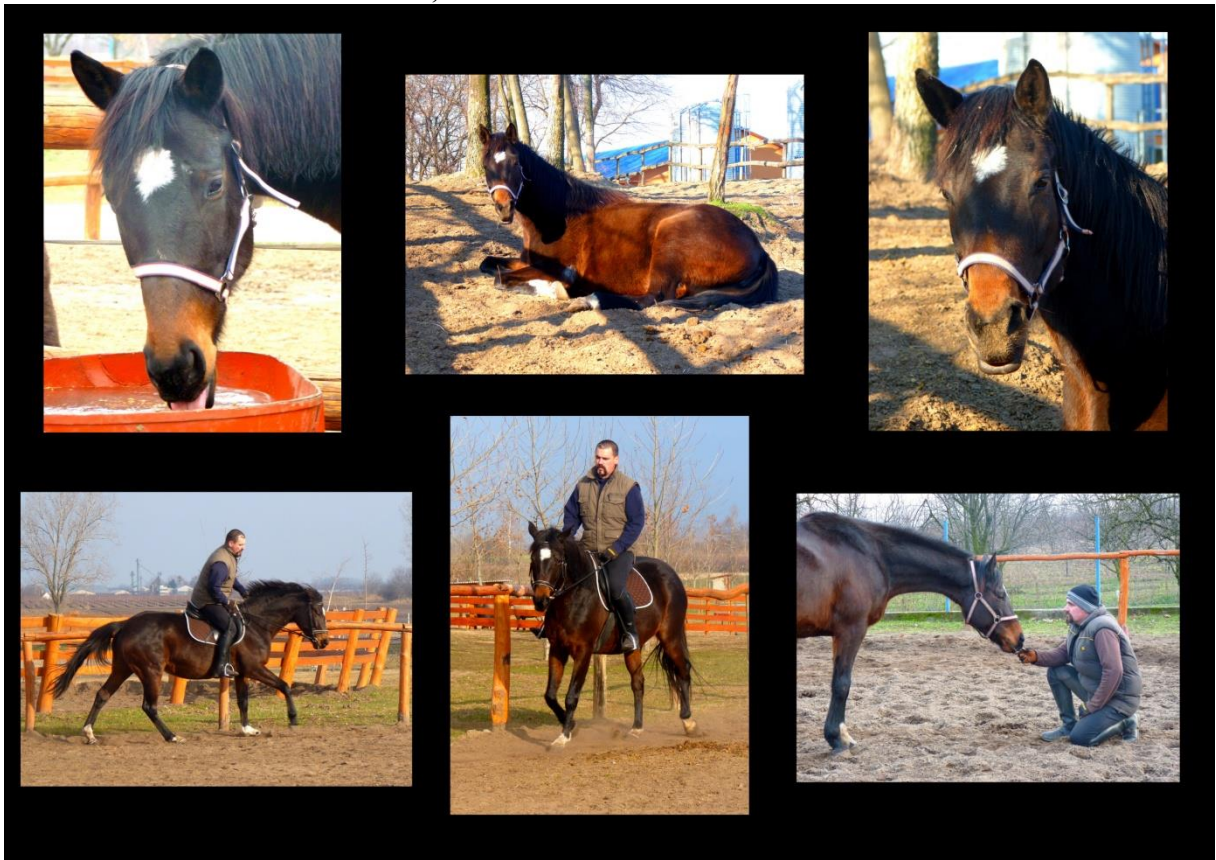
A lovainknál alkalmazott természetes lókiképzés módszerével a kedvezőtlen magatartásforma alakítható, a ló viselkedése változtatható.

A lónak el kell fogadnia, hogy a rangsorban fölötte állunk. Minél inkább tisztel minket, annál készségesebb. Az irányító szerep eléréséhez azonban nincsen szükség taktikákra, fájdalom, gorombaság alkalmazására. Különbség van tisztelet és félelem között, ez a különbség pedig a hozzáállásból adódik.

Nem szabad azonban azt a tényt figyelmen kívül hagynunk, hogy a bántalmazást, az okozott fizikai fájdalmat semmi nem tudja meg nem történté tenni. Mi, emberek talán egyszerűen túllépünk a rossz élményen, de ennek emléke a lóban mindig megmarad és a jövőben, néhány stresszes helyzetben akár újra felszínre törhet.

7. Mellékletek

7.1. Ishara 2013. decemberében, hozzánk kerülésekor

7.2. Káró 2010. márciusában, a kobzáskor

7.3. Káró 2012. december 21-én, hozzánk kerülése napján: Órbottyánban, a szállításkor, érkezése után Kecelen

8. Szakirodalmi jegyzék

1. BALASSA, K.: Az erőszak nélküli patkolás okosságán és a lónak lélektudományán (psychologia) alapodott értekezés, Pest, 1828. Barnaföldi Gábor Archivum 2006, ISBN: 9637377131
2. DALLOS, GY.: Dallos Gyula Lovasiskolája II., Dunakeszi, Xenophon Lovas Club Kft, 2008. 58-59. p.
3. DORRANCE, T.: Ture Unity: Willing communication between horse and human. World Dancer Press CA, 1994, 151. p.
4. HEMPFLING, K.F.: Dancing with Horses, The Art of Body Language, Trafalgar Square Books, 2001. 205 p.
5. HORVÁTH, T.- MÉSZÁROS, GY.: Természetes lókiképzés, Animal welfare, etológia és tartástechnológia, 2008. vol. IV., no. 1. 85-103. p.
6. HORVÁTH, Z.: Lóbetegségek, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 2003. 349-350. p.
7. LEZSÁK, L.: Természetes lókiképzés előadás, SZIE-ÁOTK Lovastanár/Hippológus képzés, 2014.04.07.
8. MÉSZÁROS, GY.: Hogyan a lovam a tükröm? Lovas Élet, 2004. 12. 14-15.p..
9. MÉSZÁROS GY.: Honza & Gaston. Lovas Élet, 2006.1. 26-27. p.
10. MÉSZÁROS, GY.: Ahogyan a lovak szeretnék, 2007. URL: <http://mgy.hu/szeretnek02.htm>, Letöltés dátuma: 2014.07.30.
11. MÉSZÁROS, Z.: Z-Clinic avagy mentálhigiéné a lovak számára, 2012. URL: <http://z-clinic.mindenkilapja.hu/html/25226838/render/filozofia>, Letöltés dátuma: 2014.05.05.
12. MILLER, M. R.: Értsük meg a ló viselkedését! Budapest, Mezőgazda Kiadó, 2012. 13-16., 27., 34-36. p.
13. MOLNÁR, Zs.: A Natural Horsemanship nagyjai, 2006., URL: <http://www.equinart.hu/index.php/hu/ct-menu-item-3/a-natural-horsemanship-nagyjai>, Letöltés dátuma: 2014.07.30.
14. NAGY, A. M.: Természetes bánásmód Szakdolgozat, Debreceni Egyetem Mezőgazdasági Kar, 2009. 5. p.
15. NAGY, K.: Etológia előadás, SZIE-ÁOTK Lovastanár/Hippológus képzés, 2013. 03.27.
16. NOVOTNI, P.: A ló viselkedése, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 2011. 25-26, 79. p.
17. PARELLI, P.: Natural Horsemanship. Colorado Springs. 2003., Western Horseman. Inc., 3-153. p.

18. PATAKY, K.: Bemutakozás-Pataky Kata, 2010. URL: <http://www.patakykata.hu/pataky-kata.html>, Letöltés dátuma: 2014. 10.06.
19. PATAKY, K.; Az érzéketlenítésről, 2010., URL: <http://www.lovasok.hu/index.php?i=50058>, Letöltés dátuma: 2014. 04.28.
20. PATAKY, K.: A lábfelvétel, Lovas Nemzet, 2011. XVII./3. 46-47. p.
21. PATAKY, K. (ford): A zabla használatának történelmi gyökerei, 2014. URL: <http://www.lovasok.hu/index.php?i=83322>, Letöltés dátuma: 2014.09.01.
22. ROBERTS, M.: From my hands to yours: Lessons from a Lifetime of Training Championship Horses, 2002., Monty and Pat Roberts Inc., 110-114, 127-131, 146-150.p.
23. SURJÁN, GY.: A suttogó elnevezés eredete, 2010., URL: <http://www.magyar-lovaskultura.hu/pages/suttogas1.htm>, Letöltés dátuma: 2014.07.27.

9. Ábrák jegyzéke

- 1. ábra** A foglalkozások során alkalmazott eszközök
- 2. ábra** Ishara az első foglalkozás alkalmával
- 3. ábra** Káró és Ishara a második foglalkozáson
- 4. ábra** Káró és Ishara a harmadik foglalkozáson
- 5. ábra** Káró a negyedik foglalkozáson
- 6. ábra** Káró az ötödik foglalkozáson

10. Köszönetnyilvánítás

Köszönetemet szeretném kifejezni témavezetőmnek Lezsák Leventének, hogy a gyakorlati munka során és a szakdolgozat összeállításában segítséget nyújtott.

Köszönöm a Bottyán Equus Hungária Alapítványnak, hogy bizalmat szavazott nekünk, és lehetővé tette, hogy örökbe fogadhassuk Kárót.

Köszönöm barátomnak, Hegyi Bélának, hogy segítette Ishara hozzánk kerülését.

Végül, de nem utolsó sorban megköszönöm feleségemnek Dr. Hatvani Csillának a gyakorlati munka során nyújtott segítséget, támogatást és türelmet.

HuVetA - SZIA

ELHELYEZÉSI MEGÁLLAPODÁS ÉS SZERZŐI JOGI NYILATKOZAT*

Név: HATVANI ZALÁN

Elérhetőség (e-mail cím): hatvanizalan@gmail.com

A feltöltendő mű címe: Természetes lóképzés alkalmazásának hatása problémás lovakra

A mű megjelenési adatai:.....

Az átadott fájlok száma: 1 db.

Jelen megállapodás elfogadásával a szerző, illetve a szerzői jogok tulajdonosa nem kizárólagos jogot biztosít a HuVetA és a SZIA számára, hogy archiválja (a tartalom megváltoztatása nélkül, a megőrzés és a hozzáférhetőség biztosításának érdekében) és másolásvédett PDF formára konvertálja és szolgáltassa a fenti dokumentumot (beleértve annak kivonatát is).

Beleegyezik, hogy a HuVetA és a SZIA egynél több (csak a HuVetA és a SZIA adminisztrátorai számára hozzáférhető) másolatot tároljon az Ön által átadott dokumentumból kizárólag biztonsági, visszaállítási és megőrzési célból.

Kijelenti, hogy a átadott dokumentum az Ön műve, és/vagy jogosult biztosítani a megállapodásban foglalt rendelkezéseket arra vonatkozóan. Kijelenti továbbá, hogy a mű eredeti és legjobb tudomása szerint nem sérti vele senki más szerzői jogát. Amennyiben a mű tartalmaz olyan anyagot, melyre nézve nem Ön birtokolja a szerzői jogokat, fel kell tüntetnie, hogy korlátlan engedélyt kapott a szerzői jog tulajdonosától arra, hogy engedélyezhesse a jelen megállapodásban szereplő jogokat, és a harmadik személy által birtokolt anyagrész mellett egyértelműen fel van tüntetve az eredeti szerző neve a művön belül.

A szerzői jogok tulajdonosa a hozzáférés körét az alábbiakban határozza meg (**egyetlen, a megfelelő négyzetben elhelyezett x jellel**):

- engedélyezi, hogy a HuVetA-ban/SZIA-ban tárolt művek korlátlanul hozzáférhetővé váljanak a világhálón,
- a Szent István Egyetem belső hálózatára (IP címeire) korlátozza a feltöltött dokumentum(ok) elérését,
- a SZIE Állatorvos-tudományi Könyvtárban található, dedikált elérést biztosító számítógépre korlátozza a feltöltött dokumentum(ok) elérését,
- csak a dokumentum bibliográfiai adatainak és tartalmi kivonatának feltöltéséhez járul hozzá (korlátlan hozzáféréssel),

* Jelen nyilatkozat az 5/2011. számú, A Szent István Egyetemen folytatott tudományos publikációs tevékenységgel kapcsolatos adatbázis kialakításáról és alkalmazásáról című rektori utasításhoz kapcsolódik, illetve annak alapján készült.

Kérjük, **nyilatkozzon a négyzetben elhelyezett jellel a helyben használatról** is:

X

Engedélyezem a dokumentum(ok) nyomtatott változatának helyben olvasását a könyvtárban.

Amennyiben a feltöltés alapját olyan mű képezi, melyet valamely cég vagy szervezet támogatott illetve szponzorált, kijelenti, hogy jogosult egyetérteni jelen megállapodással a műre vonatkozóan.

A HuVetA/SZIA üzemeltetői a szerző, illetve a jogokat gyakorló személyek és szervezetek irányában nem vállalnak semmilyen felelősséget annak jogi orvoslására, ha valamely felhasználó a HuVetA-ban/SZIA-ban engedéllyel elhelyezett anyaggal törvénytisztító módon visszaélne.

Budapest, 2014 év október hó 14 nap

alíírás
szerző/a szerzői jog tulajdonosa

A HuVetA Magyar Állatorvos-tudományi Archívum – Hungarian Veterinary Archive a Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum által működtetett szakterületi online adattár, melynek célja, hogy a magyar állatorvos-tudomány és -történet dokumentumait, tudásvagyonát elektronikus formában összegyűjtse, rendszerezze, megőrizze, kereshetővé és hozzáférhetővé tegye, szolgáltatassa, a hatályos jogi szabályozások figyelembe vételével.

A HuVetA a korszerű informatikai lehetőségek felhasználásával biztosítja a könnyű, (internetes keresőgépekkel is működő) kereshetőséget és lehetőség szerint a teljes szöveg azonnali elérését. Célja ezek révén

- a magyar állatorvos-tudomány hazai és nemzetközi ismertségének növelése;
- a magyar állatorvosok publikációira történő hivatkozások számának, és ezen keresztül a hazai állatorvosi folyóiratok impakt faktorának növelése;
- az Állatorvos-tudományi Kar és az együttműködő partnerek tudásvagyonának koncentrált megjelenítése révén az intézmények és a hazai állatorvos-tudomány tekintélyének és versenyképességének növelése;
- a szakmai kapcsolatok és együttműködés elősegítése,
- a nyílt hozzáférés támogatása.

A SZIA Szent István Archívum a Szent István Egyetemen keletkezett tudományos dolgozatok tára.